

PRIKAZI I OSVRTI

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu
historiju

Broj 45, godina XXIII
maj, 2018. [str. 147-149]

© Monos 2018

Jasmin Mandžukić, *Tešanj – lokalna uprava 1878. – 1941. (tešanjski gradonačelnici)*

Izdavač: autor, Tešanj 2017.

Iako je u posljednjih dvadesetak godina objavljeno na desetine vrijednih naslova i knjiga o Tešnju, ili je njihov nastanak inspirisan ovim gradom, te organizovano na desetine naučnih skupova na razne teme Tešnja, još uvijek postoje neistražena područja, ali i nepregledana građa po državnim arhivima u Beču, Zagrebu, Sarajevu, Beogradu, Banja Luci i još nekim drugim gradovima bivše države. Dokaz za to je i ova knjiga, čiji je autor uložio vidan napor da na primjeru Tešnja istraži i rasvijetli odraz glavnih historijskih procesa, u malim bosanskim gradovima i čaršijama u periodu austrougarske okupacije i periodu između dva svjetska rata. Činjenica da je Tešanj u kulturno-historijskom pogledu, jedna od najistraženijih sredina u BiH autora je, svakako, stavila pred povećanu odgovornost. I konačno, temama iz kulturne historije Tešnja mora se prilaziti odgovornije, pored ostalog i zato što su se njime do sada bavila eminentna imena naše nauke, historije posebno, među kojima bih ovdje spomenuo samo ime našeg poznatog historičara Adema Handžića.

Dakle, iz navedenih razloga, autor ove knjige imao je pred sobom i težak i odgovoran zadatak. Postavlja se pitanje da li ga je kvalitetno i obavio. Nakon pažljivog iščitavanja ove knjige, po meni, odgovor može biti: i jeste i nije. Zavisi kako i odakle gledamo i kako sve to sudimo. Jeste zato što smo dobili još jednu historijsku priču o Tešnju, koja se odnosi na period koji je do sada bio u manje u fokusu naših historičara. Nije, zato što uvijek može bolje.

U historiji BiH period austrougarske uprave, općenito, smatra se periodom evropeizacije i modernizacije, te ekonomskog uzdizanja i općeg civilizacijskog

napretka. Mnoge bosanskohercegovačke kabane, našavši se tada na razmeđu i svjetova i civilizacija, prošle su kroz procese modernizacije i ubrzanog urbanog razvoja, saobraćajnog povezivanja i početaka industrijalizacije, modernog školstva, osuvremenjivanja uprave i slično.

U Tešnju kao razvijenijoj bosanskoj kababi u vrijeme Osmanlija, stanje je bilo nešto drugačije. Umjesto da krene putem napretka, nakon izgradnje i puštanja u saobraćaj željezničke pruge Bosanski Brod – Sarajevo, 1882. godine, Tešanj se za razliku od prethodnog perioda, našao u saobraćajnoj izolaciji, daleko i od pruge i od magistralnih saobraćajnica koje su vodile prema Sarajevu ili na sjever, preko Save. To je za posljedicu imalo dramatično zaostajanje i opadanje broja stanovnika, iseljavanje itd. Sličan udar na ovaj grad, doduše sa manjim ekonomskim posljedicama, dogodio se i tridesetak godina kasnije, kada je, usljed političkih pretumbacija u monarhističkoj Jugoslaviji Tešnju bio oduzet status sreza, a njegova teritorija pocijepana između novoformiranih srezova Doboj i Teslić. Te dramatične situacije za Tešanj autor je sasvim dobro uočio, dokumentovao i objasnio.

Sadržaj knjige situiran je u dvije cjeline. Prva se odnosi na austrougarski, a druga na period između dva svjetska rata. Svaku od njih autor je podijelio opet u po dvije tematske cjeline ili dijela. U prvim daje opće naznake organizacije i funkcionisanja lokalne uprave, dakle opće procese na nivou BiH i šire, a u drugom konkretne učinke i nosioce te uprave u samom Tešnju. U tom logičnom slijedu, od općeg ka posebnom, u prvom „austrougarskom“ dijelu, podastirući odabrane arhivske materijale, autor objašnjava zakonske nadležnosti i organizaciju kotarskih ureda i kotarskih vijeća, okružnih oblasti, gradskih i seoskih općina. U drugom, „jugoslovenskom“ dijelu obrađuje organizaciju op-

ćina i njihov rad, kao i funkcionisanje sreskih poglavarstava i općina. Potom i u jednom i u drugom dijelu obrađuje konkretne prilike u Tešnju, funkcionisanje gradske uprave, kojoj su pečat davali njeni čelni funkcioneri, odnosno gradonačelnici, sreski načelnici itd.

Autor se odlučio da kontinuitet funkcionisanja lokalne uprave u Tešnju u naznačenom periodu promatra kroz manje ili veće vremenske periode koje su obilježile čelne ličnosti te uprave. Po tom, može se reći personalnom principu, on uspostavlja i hronologiju glavnih zbivanja u Tešnju u određenom periodu. Raspoređujući na taj način građu i konstruišući tako svoju historijsku priču, slijedio je hronološku periodizaciju historijskih zbivanja u određenom razdoblju. Iako se trudio da „vrijeme vladanja“ čelnih ličnosti u upravnom aparatu Tešnja uklopi u standardnu hronološku periodizaciju, autor je nije mogao uvijek dosljedno slijediti. Lokalni vlastodršci, u najviše slučajeva i jesu bili odlučujući društveni i politički faktor oko kojeg se „vrtila“ ne samo kompletna lokalna uprava, već su za njih bili vezani i glavni životni tokovi grada i općine. Autor je „prateći njihovo vladanje“, raspoređujući historijsku građu prema njihovim imenima, indirektno sugerisao da su to bile i najuglednije ličnosti. Međutim, izvan njegovog vidokruga ostajali su isto tako važni društveni procesi koji nisu bili baš direktno vezani za sva ta imena, što se može smatrati kao nedostatak ovog istraživanja.

Pokušavajući oživjeti likove načelnika i gradonačelnika i uz njih objasniti najvažnija zbivanja u politici i upravi na uskom prostoru općine ili sreza Tešanj, u drugom planu su mu ostajali oni procesi po kojima su ti lokalni čelnici vladali, a i sami se vladali... Umjesto da pratimo kontinuitet zbivanja, pogotovo u sferi politike i uprave, mi u tako raspoređenom štivu pratimo i iščitavamo samo fragmente određenih zbivanja i prilično neujednačene biografije spomenutih lokalnih funkcionera. U takvu šemu autor nije ni

mogao uklopiti izborne procese na lokalnom prostoru sa kompletnim rezultatima koji su i određivali koja će i kakva vlast vladati na tom prostoru i ko će biti, da tako kažemo „prvi u Tešnjaka“.

Tako se moglo i dogoditi da je Adem-aga Mešić prikazan samo u fragmentima iako je bio alfa i omega u društvenom, kulturnom i političkom životu Tešnja i ne samo Tešnja tokom čitavog tog perioda. Imajući u vidu tematski okvir ovog istraživanja, autor je propustio sjajnu priliku da objektivno predstavi taj, još uvijek kontroverzni lik naše historije, da otkloni njegovo osporavanje, ali i pretjeranu glorifikaciju te ličnosti. Isto tako, političko-stranački život Tešnja u ovoj knjizi vidimo samo u fragmentima.

Autor je dobro obradio funkcionisanje gradskih organa vlasti u Tešnju, razne sjednice, čelne ljude, i dobro propratio izgradnju i održavanje komunalnih objekata po toj čaršiji...Ne ulazeći dublje u političke odnose na tom užem području, očigledno se trudio da pokaže konkretne učinke vlasti Tešnja, posebno na tzv. komunalnom planu, počevši od održavanja ulica i puteva, pa do organizacije

i funkcionisanja škola, mjesne zdravstvene ambulante, javnog reda i mira itd. U tom pogledu autor podastire niz arhivskih dokumenata, nastojeći s pravom da objašnjava dokumentom, a ne nekim svojim stavom ili komentarom. Ali pošto se historijski procesi ne mogu objasniti samo podastiranjem arhivskih dokumenata, bez njihove kontekstualizacije, autor je, „vjerujući samo dokumentu“, ponekad prekidao kontinuitet svog izlaganja, pa se morao ponegdje zavrtači unazad, što je, opet, razvlačilo „tok radnje“ i samu historijsku priču.

To, međutim, može imati i svoju pozitivnu stranu. Dokumenti koji se u takvom obliku prezentiraju u knjizi, mogu poslužiti za argumentaciju određenih stavova u nekim drugim kontekstima i pričama.

Sve u svemu, zanemarujući neke naznačene, pa i druge nespomenute manjkavosti, ovo je u svakom slučaju korisna knjiga za kulturnu historiju Tešnja.

Ustvari, potrebna je kao osnova za neka buduća istraživanja i neke nove nadogradnje.

Prof. dr. Omer Hamzić